

2009

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
τιμήθηκε με το **Βραβείο Μουσείου**
του Συμβουλίου της Ευρώπης
για το έτος 2005

The Museum of Byzantine Culture
was awarded the **Council**
of Europe Museum Prize
for the year 2005

2009

ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΧΡΗΣΗ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

REUSED
DESK - DIARY

Η ΕΚΔΟΣΗ ΕΓΙΝΕ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ:
THIS DESK - DIARY IS PUBLISHED WITH THE KIND SUPPORT OF:

ΑΝΕΣΤΗΣ &
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΑΥΡΑΚΗ

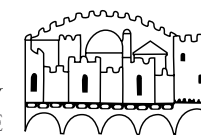
ARXITEX S.A.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

COPYRIGHT 2008
ISBN: 978-960-86540-7-5

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ASSOCIATION OF THE FRIENDS OF THE MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

Το Ημερολόγιο που εκδίδει κάθε χρόνο το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, με την οικονομική συνδρομή του Σωματείου των Φίλων του και γενναιόδωρων χορηγών, έχει πολλαπλούς στόχους: να παρουσιάσει στο κοινό το πλούσιο αρχαιολογικό απόθεμα του Μουσείου, αυτό που εκτίθεται και κυρίως αυτό που φυλάσσεται στις αρχαιολογικές αποθήκες, απρόσιτο στο κοινό· να διαφωτίσει με τη θεματολογία του ποικίλες πτυχές του βίου, των νοοτροπιών και του γούστου του βυζαντινού ανθρώπου· να σχολιάσει επίκαιρα γεγονότα, προσφέροντας τη μαρτυρία του παρελθόντος, όπως συνέβη με την καθιέρωση του ευρώ το 2001 και τη συνακόλουθη ισχυροποίηση της Ενωμένης Ευρώπης στην παγκόσμια οικονομία, που παραλληλίστηκε με την αντίστοιχη του Βυζαντίου στην ιεραρχία της Οικουμένης, χάρη στο κυρίαρχο νομισματικό του σύστημα.

Στο Ημερολόγιο του 2009 είχαμε την ιδέα να παρουσιάσουμε κατά κύριο λόγο αντικείμενα των Συλλογών του Μουσείου σε δεύτερη χρήση, αλλά και γνωστά κτίρια της βυζαντινής Θεσσαλονίκης, στα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την ανοικοδόμηση και τον καλλωπισμό τους μαρμάρινα κομμάτια, κυρίως αρχιτεκτονικά και άλλα, παλαιότερων εποχών. Με τον τρόπο αυτό θελήσαμε να δώσουμε ένα ιστορικό προηγούμενο και ένα σχόλιο πάνω στη σύγχρονη τάση της ανακύκλωσης. Η επισκευή, η μετασκευή, η επανάχρηση και η ανακύκλωση χρηστικών, δομικών, λειτουργικών και άλλων αντικειμένων ανατακλούν το πνεύμα οικονομίας των Βυζαντινών, σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο, που αποσκοπούσε στην εξασφάλιση αυτάρκειας και στην εξοικονόμηση πόρων. Αντίστοιχες ιδέες και πρακτικές στην εποχή μας αποτελούν απάντηση στον άκρατο καταναλωτισμό, στην αλόγιστη χρήση πρώτων υλών και στην κατασπατάληση φυσικών πόρων.

Δρ. Αναστασία Τούρτα

Διευθύντρια του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

The Museum of Byzantine Culture Desk-Diary, published every year with the financial support of the Association of Friends of the Museum and our generous sponsors, has multiple aims: to acquaint people with the wealth of archaeological artefacts in the Museum's possession, both those which are on display and, more importantly, those which are kept in the archaeological storerooms and are inaccessible to the public; to explore different topics and, in so doing, to shed light on various aspects of the lives, thinking and aesthetic preferences of the Byzantines; to comment on current events by proffering evidence from the past – drawing a parallel, for example, between the European Union's strengthened position in the global economy following the establishment of the Euro in 2001, and the comparable ascent of Byzantium in the world hierarchy as a result of its strong monetary system.

For the 2009 Diary we decided to feature reused objects from the Museum's collections, and also to include some well-known Byzantine buildings in Thessaloniki which incorporate pieces of marble from earlier times, mainly architectural members, as building materials and decorative elements, our intention being to point out a historical precedent and also to comment on the current trend for recycling. The repair, conversion, reuse and recycling of everyday items, building materials, liturgical and other objects reflect the frugality of the Byzantines, both on a personal and a collective level. Their ultimate aim was self-sufficiency and the conservation of resources; similar concepts and practices could be an answer to our own rampant consumerism, thoughtless waste of raw materials and profligate use of natural resources.

Dr Anastasia Tourta
Director, Museum of Byzantine Culture

Όπως κάθε χρόνο το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και οι «Φίλοι» του εκδίδουμε ημερολόγιο-λευκωμα για το νέο χρόνο –εφέτος για το 2009– με θέμα αυτή τη φορά αντικείμενα σε «δεύτερη χρήση».

Τα αντικείμενα των συλλογών ενός μουσείου έχουν βέβαια έτοιμη και αλλιώς μια χρήση διαφορετική από την αρχική τους, μέσω της διαδικασίας μουσειοποίησής τους. Έχουν, όμως, και τη δική τους «βιογραφία», το δικό τους ταξίδι στο χώρο και στο χρόνο, που σημαδεύεται από μία ή περισσότερες περιπέτειες, διαφορετικές χρήσεις και χρήστες, αξίες και νοήματα. Το φετινό ημερολόγιο ρίχνει φως σε συγκεκριμένες φάσεις της ζωής των αντικειμένων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού μετά την αρχική τους χρήση και πριν από την αναγωγή τους σε μουσειακά.

Η πιο γνωστή «δεύτερη χρήση» στον τομέα της αρχαιολογίας είναι τα αρχιτεκτονικά μέλη που έχουν χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό σε μεταγενέστερα κτίσματα ή και γλυπτά που συνήθως φαιδρύνουν τις όψεις σε εκκλησίες, μοναστηριακά κτίσματα και κάστρα. Η πρακτική αυτή έχει, ωστόσο, μια πολύ μεγαλύτερη διάδοση. Η αρχαιολόγος κ. Ευαγγελία Αγγέλου έχει πραγματοποιήσει σχετική έρευνα και έχει εντοπίσει μια ιδιαίτερα σημαντική ποικιλία αντικειμένων σε «δεύτερη χρήση». Στο κείμενό της, που δημοσιεύεται στο ημερολόγιο, παρουσιάζονται αντικείμενα από την βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο, που ξαναχρησιμοποιήθηκαν ή μετασκευάστηκαν ή επισκευάστηκαν ή ανακυκλώθηκαν.

Το Διοικητικό Συμβούλιο των «Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού» με την ευκαιρία της έκδοσης του ημερολογίου του 2009 εύχεται στα μέλη του και τους συμπολίτες υγεία, προσωπική και οικογενειακή ευτυχία.

Νίκος Νικονάνος

Ομότιμος καθηγητής της Πολυτεχνικής Σχολής Α.Π.Θ.
Πρόεδρος των «Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού»

This year, as always, the Museum of Byzantine Culture and its Friends have published a desk-diary for the New Year – 2009 – the theme this time being reused objects.

Of course, any object in a museum's collections has been used for something other than its original purpose, in virtue of the fact that it has been museified. Yet these artefacts have their own "life stories" to tell, of eventful journeys through space and time, different uses and users, changing values and meanings. This year's diary takes a look at what happened to certain objects from the Museum of Byzantine Culture after they had served their original purpose but before they became museum pieces.

In archaeology the best-known instance of reuse is the incorporation of old architectural members into newer buildings, or even the common practice of embellishing the facades of churches, monastery buildings and castles with old reliefs. But the practice of reusing things went far beyond this. The archaeologist Evangelia Angelkou has researched the subject and identified an important and diverse range of "twice-used" objects. The piece she has written for this diary features a number of objects from the Byzantine and post-Byzantine periods which were either reused, converted into something else, repaired or recycled.

The Executive Committee of the "Friends of the Museum of Byzantine Culture" would like to take this opportunity to wish its members and fellow-citizens health and happiness.

Nikos Nikonanos

Professor Emeritus, Polytechnic School, Aristotle University of Thessaloniki
Chair, Association of Friends of the Museum of Byzantine Culture

ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΧΡΗΣΗ

Συμβαίνει στην καθημερινή ζωή, ή τουλάχιστον συνέβαινε συχνότερα μέχρι πρόσφατα, κάποια αντικείμενα για διάφορους λόγους να χρησιμοποιούνται σε νέα χρήση. Παλιά ρούχα που κόβονταν σε λεπτές λωρίδες για να γίνουν στη συνέχεια κιλίμια υφασμένα σε αργαλειούς, ντενεκέδες από τυριά και λάδια που γίνονταν γλάστρες για λουλούδια, ρουλεμάν από τροχοφόρα που γίνονταν ρόδες στα παιδικά πατίνια. Η ακόμη και σήμερα, παλιά έπιπλα αφημένα στα πεζοδρόμια, που συνεχίζουν τη ζωή τους σε κάποιο άλλο σπικτικό, πιο φτωχικό τις περισσότερες φορές, πόρτες πεταμένες λόγω ανακαίνισης, που βρίσκουν τη θέση τους στο στήσιμο κάποιας εξοχικής κατοικίας ή παράγκας.

Η πρακτική αυτή δεν είναι αποκλειστικό φαινόμενο της εποχής μας, αλλά κάτι που συνέβαινε από παλιά. Στο πλαίσιο αυτό το θέμα του φεινού ημερολογίου του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού είναι αντικείμενα από την παλαιοχριστιανική (4ος-7ος αι.), τη βυζαντινή (7ος αι.-1453) και τη μεταβυζαντινή (1453-19ος αι.) περίοδο, που είτε ξαναχρησιμοποιήθηκαν, είτε μετασκευάστηκαν, είτε επισκευάστηκαν, είτε ανακυκλώθηκαν, δηλαδή αντικείμενα σε δεύτερη χρήση.

Μία ομάδα αντικειμένων αποτελούν αυτά που έχουν ξαναχρησιμοποιηθεί διατηρώντας την αρχική τους χρήση, όπως η μαρμαρίνη σαρκοφάγος του Αυρηλίου Σαββατίου, που η κατασκευή και η αρχική χρήση της χρονολογούνται στο 2ο αι., ενώ στη συνέχεια, στον 3ο αι., τάφηκε ο Αυρήλιος Σαββάτιος, αφού χαράχθηκε νέα επιγραφή στη θέση της αρχικής, που αποξέστηκε. Την ίδια πρακτική παρατηρούμε και σε μία πλάκα ψευδοσαρκοφάγου του 11-12ου αι., που εικονίζει φυλλοφόρο σταυρό και αετό, που ραμφίζει στα φύλλα. Το 1615 η πλάκα αυτή, αφού πρώτα αποξέστηκε η οριζόντια κεραία του σταυρού, μετατράπηκε σε καλυπτήρια πλάκα τάφου του ραβίνου Ιτοχάκ Σαρούκ, όπως μαρτυρεί η τρίστιχη εβραϊκή επιγραφή. Άλλο παράδειγμα αυτής της κατηγορίας αποτελεί και η φορητή εικόνα δεξιοκρατούσας Παναγίας του 1200, που βρισκόταν στο νεκροταφείο της Αγίας Παρασκευής και αποτελούσε τον πυρήνα της μεταβυζαντινής εικόνας της ομώνυμης αγί-

ας, καθώς λόγω των ρητινωδών ουσιών, που κάλυπταν την εικόνα, πίστευαν ότι εικονίζεται η αγία Παρασκευή και όχι η Παναγία. Στην ίδια κατηγορία εντάσσονται και τα λεγόμενα «επικεκομμένα» νομίσματα, δηλαδή αυτά που ξαναχτυπήθηκαν πάνω σε παλαιότερα.

Στην προηγούμενη ομάδα ιδιαίτερη κατηγορία αποτελούν τα αντικείμενα που έχουν επισκευαστεί ή συγκολληθεί. Όταν έσπαζε ένα καλό εφυσωμένο πιάτο ή ένα μεγάλο πιθάρι, οι ιδιοκτήτες δεν σκέφτονταν να το πετάξουν, αλλά το επισκεύαζαν ανοίγοντας τρύπες κατά μήκος των σπασμένων πλευρών. Στη συνέχεια έχυναν καυτό μολύβι δημιουργώντας ένα σύνδεσμο, που συγκρατούσε τα κομμάτια στη θέση τους. Με τον τρόπο αυτό σκεύη προορισμένα για τη φύλαξη υγρών μετατρέπονταν σε σκεύη φύλαξης στερεών προϊόντων.

Ενδιαφέρουσα κατηγορία ευρημάτων συνιστούν κάποια απορρίμματα που δεν πετάχτηκαν, αλλά χρησίμευσαν κάπου αλλού, όπως όστρακα, δηλαδή κομμάτια από σπασμένα αγγεία, που έγιναν πώματα για αμφορείς κρασιού ή λαδιού, ενώ κάποια άλλα, συχνά προερχόμενα και από κεραμίδα στέγης, έγιναν «αγνύθες», δηλαδή βαρίδια για το τέντωμα των νημάτων σε κάθετο αργαλειό. Στην ομάδα αυτή κατατάσσεται και το περγαμινό χειρόγραφο από τη Μονή της Εικοσιφοίνισσας, τέλους 13ου-αρχών 14ου αι., στο οποίο για τη στερέωση της ραφής, όσο και για την αποκατάσταση μικρών απωλειών χρησιμοποιήθηκαν σπαράγματα από παλαιότερο περγαμινό χειρόγραφο. Κάτι ανάλογο συνέβη και σε λειτουργικό χειρόγραφο του 1742, οι πινακίδες (εξώφυλλα) του οποίου αποτελούνται από σπαράγματα χειρογράφων κολλημένων μεταξύ τους, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζει έγγραφο της Μονής Κουτλουμουσιού. Επίσης, χάρτινη εικόνα από τη συλλογή θρησκευτικών χαρακτηριστικών της Ντ. Παπαστράτου με τον άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο και τη Μονή Διονυσίου συγκρατείται στην πίσω όψη με τυπωμένο πίνακα του Υπουργείου Συγκοινωνίας του 1914.

Άλλη ομάδα αντικειμένων αποτελούν αυτά που χρησίμευσαν ως υπόστρωμα για κάτι άλλο. Έτσι, ένα δίδυμο θωράκιο του 5ου-6ου αι. από το ναό της Αγίας Σοφίας, κοσμημένο με σταυρούς, έγινε υπόστρωμα τοιχογραφίας, ενώ η πίσω όψη φορητής εικόνας της

Παναγίας, του 14ου αι., στον τύπο της Γλυκοφιλούσας ζωγραφίστηκε αργότερα, στον 18ο αι., με την παράσταση της Σταύρωσης. Το ίδιο συνέβη και σε εικόνα της αγίας Βαρβάρας, του 14ου αι., στην πίσω όψη της οποίας φιλοτεχνήθηκε στον 15ο αι. η Παναγία Οδηγήτρια. Με τον τρόπο αυτό οι δύο εικόνες μετατράπηκαν σε αμφιπρόσωπες, χωρίς να έχουν κατασκευαστεί γι' αυτό το σκοπό εξ αρχής. Όταν μια εικόνα είχε φθαρεί και δεν διακρινόταν πια η παράστασή της, συνήθως επιζωγραφιζόταν. Αυτό βέβαια γινόταν σε εικόνες με ιδιαίτερη λατρευτική ή λειτουργική σημασία. Την ίδια πρακτική παρατηρούμε και στα χειρόγραφα, κυρίως στα περγαμινά, όπου έχυναν το προηγούμενο κείμενο για να ξαναγράψουν νέο. Τα χειρόγραφα αυτά ονομάζονται παλίμψηστα.

Άλλη κατηγορία, που μαρτυρείται συχνά στα βυζαντινά χρόνια, είναι των ανακυκλωμένων αντικειμένων. Μεταλλικά και σπασμένα γυάλινα αντικείμενα λιώνονταν σε φούρνους και από το λιωμένο υλικό οι τεχνίτες κατασκεύαζαν νέα αντικείμενα. Ακόμη και σπασμένα μαρμάρινα κομμάτια και αρχιτεκτονικά μέλη, που δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αλλού ή να μεταποιηθούν, τα έλιωναν σε αυτοσχέδιες «ασβεσταριές» για την παραγωγή ασβέστη.

Την τελευταία και μεγαλύτερη κατηγορία αντικειμένων συνιστούν αυτά που άλλαξαν χρήση και χρησιμοποιήθηκαν είτε ως είχαν, είτε αφού πρώτα υπέστησαν κάποια μετατροπή. Σε αυτά που έχουν αλλάξει χρήση, χωρίς να υποστούν κάποια μετασκευή, ανήκουν οι κεραμίδες από τους κεραμοσκεπείς τάφους. Πρόκειται για κανονικά κεραμίδα στέγης που χρησιμοποιούνταν για την κάλυψη των νεκρών των φτωχότερων τάξεων. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν επίσης και οι αμφορείς από τα υπερώα του ναού της Αγίας Σοφίας, με τους οποίους γέμιζε το κενό ανάμεσα στην επάνω επιφάνεια των καμαρών του περιστώου και στο δάπεδο των υπερώων, ώστε να ελαφρυνθούν τα φορτία των καμαρών. Μικρές επεμβάσεις έχουν υποστεί νομίσματα που χρησιμοποιήθηκαν ως κοσμήματα, αφού τρυπήθηκαν για να περαστούν σε αλυσίδα, όπως συνέβη στα χρυσά οθωμανικά νομίσματα του 17ου αι. από

το θησαυρό της οδού Δωδεκανήσου. Επεμβάσεις απαιτήθηκαν και για τα αγγεία των «εγχυτρισμών». Πρόκειται για αμφορείς ή πιθάρια ή μαγειρικά σκεύη που έκοβαν ένα τμήμα τους, συνήθως στην κοιλιά ή στο κάτω μέρος, για να χρησιμοποιηθούν για την ταφή βρεφών. Ανάλογη περίπτωση αποτελούν οι αμφορείς-«σπαθία», δηλαδή αμφορείς με λεπτό σωληνωτό σώμα, που βρέθηκαν σε ανασκαφή οικοπέδου στις οδούς Ολυμπιάδος και Λ. Ξεραχη, οι οποίοι κόπηκαν στον πυθμένα και τοποθετήθηκαν ο ένας μέσα στον άλλο, ώστε να σχηματίσουν πύλινο αγωγό παροχής νερού.

Στα αντικείμενα τα οποία μετατράπηκαν σε κάτι άλλο ανήκει το επίθημα κιονοκράνου των αρχών του βου αι., που αναποδογυρίστηκε, λαξεύτηκε και έγινε περιστόμιο πηγαδιού. Ένα παλαιοχριστιανικό κιονόκρανο αμφικίονα παραθύρου, που βρέθηκε έξω από το ναό των Αγίων Αποστόλων, μετατράπηκε στα 1348 σε επιτύμβια πλάκα του ιερομόναχου Ισαάκ. Κάτι παρόμοιο συνέβη και σε επιγραφή 9ου-10ου αι., που αναφέρεται σε ναό του αγίου Παύλου του Ομολογητή, η οποία έχει λαξευτεί με επιμέλεια στο σώμα παλαιότερων κίωνων, ενώ θωράκιο της ίδιας εποχής εντοιχίστηκε και έγινε κρήνη στα νεότερα χρόνια. Ακόμη, μία μαρμάρινη σαρκοφάγος του 13ου αι. μετατράπηκε σε γούρνα για δημόσια βρύση, όπως φαίνεται σε παλιές καρτ-ποστάλ της Θεσσαλονίκης. Σε λεκάνη αναβρυτηρίου, δηλαδή συντριβανιού, μετατράπηκε και μαρμάρινο τεκτονικό κιονόκρανο βου-7ου αι., αφού πρώτα λαξεύτηκε κατάλληλα. Το ίδιο παρατηρήθηκε και σε επίθημα κιονοκράνου, που βρέθηκε στον περιβάλλοντα χώρο του ναού του Προφήτη Ηλία, ενώ σε λινό, δηλαδή πατητήρι, μετατράπηκε μεγάλο θωράκιο που προέρχεται πιθανώς από άμβωνα. Διάφορα γλυπτά και αρχιτεκτονικά μέλη, όπως επιτύμβιοι ρωμαϊκοί βωμοί και τμήματα σαρκοφάγων, αλλά και κατώφλια, ανώφλια και τμήματα θυρωμάτων, με μικρή επεξεργασία έγιναν καλυπτήριες πλάκες για κιβωτιόσχημους και λακκοειδείς τάφους. Ακόμη και μια επιτύμβια πλάκα έγινε δάπεδο τάφου, αφού ανοίχτηκαν οπές για την αποστράγγιση των υγρών. Η συνήθεια αυτή της μετατροπής μαρμάρινων μελών σε κάτι άλλο ήταν τόσο κοινή, που

έχει αποτυπωθεί ακόμη και στη ζωγραφική. Έτσι, στην παράσταση του «Ευαγγελισμού στο φρέαρ» των Αγίων Αναργύρων της Καστοριάς, που χρονολογείται στο 12ο αι., η Παναγία αντλεί νερό από ένα πηγάδι, που έχει για περιστόμιο θεοδοσιανό κιονόκρανο.

Μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη σε δεύτερη χρήση βλέπουμε να χρησιμοποιούνται συχνά και στην οικοδομική. Αυτά τα εντοιχισμένα μέλη ονομάζονται «σπόλια». Στα δυτικά τείχη της Θεσσαλονίκης έχουν χρησιμοποιηθεί έδρανα από το ρωμαϊκό στάδιο της πόλης. Στα τείχη εντοιχίζονται, επίσης, και διάφορα άλλα γλυπτά, τα οποία εκτός από το δομικό τους ρόλο λειτουργούν και ως διακοσμητικά στοιχεία, όπως βλέπουμε στον πύργο της κεντρικής πύλης του Επταπυργίου ή στον πύργο του «αναγλύφου» στο Βαρδάρη. Δεν είναι σπάνιο και το φαινόμενο κιονόκρανα ή κίονες από κατεστραμμένα παλαιοχριστιανικά μνημεία να χρησιμοποιούνται σε μεταγενέστερα, όπως συμβαίνει στο ναό του Αγίου Νικολάου του Ορφανού, που χρονολογείται στο 14ο αι.

Όλα τα παραπάνω παραδείγματα αντανακλούν ένα πνεύμα οικονομίας, που υπήρχε είτε σε επίπεδο οικιακής πρακτικής, είτε σε ευρύτερο πεδίο και υπαγορευόταν σε πολλές περιπτώσεις από οικονομικούς λόγους, αφού η διαδικασία παραγωγής των διάφορων αντικειμένων, όντας βιοτεχνική, απαιτούσε περισσότερο χρόνο, κόπο και κόστος. Και ακόμη, οι πρακτικές αυτές επηρέαζαν θετικά το βαθμό αυτάρκειας που είχαν τότε οι άνθρωποι, κάτι που σπανίζει στη σημερινή εποχή του άκρατου καταναλωτισμού.

Ευαγγελία Αγγέλκου
Αρχαιολόγος

REUSED

Reusing old things in new ways, for various reasons, is part of everyday life, or at least was until recently: old clothes cut into thin strips and woven into kilims, cheese and oil cans used as flower-pots, ball-bearings from a car made into wheels for a child's skates. Even now, old pieces of furniture abandoned in the street sometimes get a new lease of life in another household, usually a poorer one; doors thrown out in renovations find new homes in someone's country house or cabin.

This is not just a modern practice but has been going on for a long time. In this context, this year's desk-diary from the Museum of Byzantine Culture looks at objects from the Early Christian (4th-7th c.), Byzantine (7th c.-1453) and post-Byzantine (1453-19th c.) periods which were either reused, converted into something else, repaired, or recycled; in other words, objects which were used once and then used again.

Some objects were reused and retained their original function. This group includes a marble sarcophagus which was originally made and used in the 2nd century. Later, in the 3rd century, a man named Aurelius Sabbatius was buried there, the previous inscription having been scraped off and a new one carved in its place. The same was done with a slab from an 11th-12th-century pseudo-sarcophagus, decorated with a foliate cross and an eagle pecking at grapes: in 1615 the horizontal bar of the cross was removed and the slab converted into the lid of the tomb of the rabbi Itzhak Sarouk, as indicated by the 3-line Hebrew inscription. This type of reuse is also exemplified by a portable icon of the Virgin Dexiokratousa dating from 1200. In post-Byzantine times this icon was the centerpiece of an icon of Saint Paraskevi in the cemetery of the same name, the resinous substances which covered it having led people to believe that it depicted the saint rather than the Virgin Mary. This category also includes so-called "overstruck" coins, i.e. old coins which were struck again with a new image.

A special subgroup of the above consists of objects which have been repaired or stuck back together. If a good quality glazed dish or large jar broke, it would not have occurred to the owner to throw it away; instead they would have mended it by making holes along the length of the broken edges and then pouring on molten lead to bond the pieces together. Vessels originally intended for liquids were thus turned into containers for dry goods.

Another interesting category consists of unwanted objects which were not thrown away but employed elsewhere, for instance *ostraka*, pieces of broken vessels which were turned into stoppers for wine or oil amphorae; other *ostraka*, often bits of broken roof-tiles, were used as loom weights, or *agnythes*. This category also includes a late 13th/early 14th-century parchment manuscript from the Eikosifinissa Monastery, in which fragments of an older parchment manuscript were used both to secure the seam and to replace small missing pieces. Something similar happened with a liturgical manuscript from 1742, whose outer covers are made from glued-together fragments of other manuscripts, notably a document from the Koutloumousi Monastery. Yet another example is a paper icon depicting St. John the Baptist and the Dionysius monastery, from the D. Papastratou collection of religious engravings. The icon is held together at the back with a printed table from the Ministry of Transport which dates from 1914.

Another category of objects served as the base for something else: a 5th-6th-century double panel from the church of Agia Sofia, decorated with crosses, was used as the base for a fresco; the reverse of a 14th-century portable icon of the Virgin Glykophilousa was painted with a Crucifixion scene in the 18th century; and the same was done with a 14th-century icon of St Barbara, whose reverse features a 15th-century portrayal of the Virgin Hodegetria. These two icons thus became double-sided without having originally been intended as such. When icons became worn and their pictures were no longer clear, a fate

which naturally befell those with special cult or liturgical significance, it was customary for them to be painted over. In a similar practice, people would scrape the old text off manuscripts, usually parchment ones, and write a new text in its place. These manuscripts are known as palimpsests.

Another type of reuse frequently attested in Byzantine times was recycling. Metal and broken glass objects were melted down in furnaces and new objects created from the molten material. Broken pieces of marble, and architectural members which could not be used elsewhere or fashioned into something else, were even used to produce lime.

The last, and largest, category consists of objects which were reused for a different purpose, either in their original form or after undergoing some sort of alteration. Among those objects which changed their use without being altered themselves are tiles from tile-covered graves, ordinary roof-tiles which were used to cover the dead from the poorest classes. This category also includes the amphorae which were used to fill the gap between the top of the arches of the peristoon and the floor of the galleries in the church of Agia Sophia, in order to reduce the weight borne by the arches. Coins which were used for jewellery were altered in a minor way, holes being made in them for chains, as with the 17th-century gold Ottoman coins from the hoard at Dodecanesou street. The amphorae, jars and cooking-pots used for "pot burials" also required some modification: a piece of the vessel was cut out, usually in the belly or at the bottom, so that they could be used for the burial of infants. A comparable case is that of the *spathia* amphorae, i.e. amphorae with a slender, pipe-like body, found in excavations in Olympiados and Lazou Exarchi streets, which were cut off at the base and placed one inside the other to form a terracotta water-pipe.

The category of converted objects also includes an early 6th-century dossier which

was turned upside-down and carved into a well-curb. An Early Christian mullion capital, found outside the church of the Holy Apostles, was converted into the tombstone of a monk, Isaac, in 1348. In a similar case, an inscription which refers to a church of St Paul the Confessor and dates from the 9th-10th century was meticulously carved on the body of older columns, while a panel from the same period later became part of a drinking fountain in a wall. Old postcards of Thessaloniki reveal yet another example, a 13th-century marble sarcophagus which was converted into the basin of a public fountain. A marble cubic capital from the 6th-7th century was also made into the basin of a fountain, having first been carved appropriately; likewise a dossier which was found near the church of the Prophet Elijah. A large panel, probably from an ambo, was modified so that it could be used for treading grapes to make wine. A variety of sculptures and architectural members, among them Roman tomb altars and parts of sarcophagi, along with doorsteps, lintels and pieces of doorways, were converted, with a little work, into covers for cist-graves and pit graves. One gravestone was even made into the floor of a tomb, acquiring holes for the drainage of fluids. This practice of turning marble architectural members into something else was so widespread that it even left its mark in art; so, for example, a 12th-century fresco of "The Annunciation at the well" in the church of Agioi Anargyroi, Kastoria depicts the Virgin Mary drawing water from a well whose curb is a Theodosian capital.

Marble architectural members were also frequently reused as building materials, known as *spolia* ('spoils'). Thessaloniki's western walls incorporate seats from the city's Roman stadium. Elsewhere we can find various pieces of marble reliefs which, apart from serving as building materials, also have a decorative function, as is evident from the tower of the central gate of the Heptapyrgio fortress, or the Anaglyphon tower at Vardari. Capitals or columns from ruined Early Christian monuments were also commonly used in the

building of later churches, for instance St. Nicholas Orphanos, which dates from the 14th century.

All the examples above reflect the spirit of economy which prevailed in those days, both in people's homes and in society at large. Often this was born of financial necessity, since these objects were produced in workshops, costing considerable time, effort and money. The habit of reusing things also meant that people then were far more self-sufficient - a rare quality in our own age of rampant consumerism.

Evangelia Angelkou
Archaeologist

2009

ΜΗΝΑΣ 01 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 01 | MONTH 01 • WEEK 01

Ιανουάριος
January

29

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2008

Monday | Δευτέρα

30

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2008

Tuesday | Τρίτη

31

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2008

Wednesday | Τετάρτη

01

Πρωτοχρονιά, Βασιλείου του Μεγάλου

Thursday | Πέμπτη

02

Friday | Παρασκευή

03

Saturday | Σάββατο

04

Sunday | Κυριακή

- Οστέινοι πεussoί (πιόνια) από σπονδύλους ψαριών, 4ος-7ος αι.
- Game-pieces (pawns) made from fish vertebrae, 4th-7th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 01 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 02 | MONTH 01 • WEEK 02

Ιανουάριος
January

05

Monday | Δευτέρα

06

Tuesday | Τρίτη

Άγια Θεοφάνεια

07

Wednesday | Τετάρτη

Ιωάννου του Προδρόμου

08

Thursday | Πέμπτη

09

Friday | Παρασκευή

10

Saturday | Σάββατο

Γρηγορίου Νύσσης

11

Sunday | Κυριακή

- Χάρτινη εικόνα του 1858 με τον άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο και τη μονή Διονυσίου, από τη συλλογή θρησκευτικών χαρακτικών της Ντ. Παπαστράτου. Στην πίσω όψη συγκρατείται με πίνακα του Υπουργείου Συγκοινωνίας του 1914.
- Paper icon of St John the Baptist and Dionysius Monastery, 1858, from the D. Papastratou Collection of religious engravings. The icon is held together at the back by a Ministry of Transport table from 1914.

2009

ΜΗΝΑΣ 01 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 03 | MONTH 01 • WEEK 03

Ιανουάριος
January

12

Monday | Δευτέρα

13

Tuesday | Τρίτη

14

Wednesday | Τετάρτη

15

Thursday | Πέμπτη

16

Friday | Παρασκευή

17

Saturday | Σάββατο

18

Sunday | Κυριακή

Αντωνίου του Μεγάλου

Αθανασίου και Κυρίλλου Πατριάρχων

- Αγωγός νερού κατασκευασμένος από αμφορείς «σπαθία», 4ος αι.
- Water pipe constructed from “spathia” amphorae, 4th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 01 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 04 | MONTH 01 • WEEK 04

Ιανουάριος
January

19

Monday | Δευτέρα

20

Tuesday | Τρίτη

Ευθυμίου του Μεγάλου

21

Wednesday | Τετάρτη

22

Thursday | Πέμπτη

Τιμοθέου αποστόλου, Αναστασίου Πέρου

23

Friday | Παρασκευή

24

Saturday | Σάββατο

25

Sunday | Κυριακή

Γρηγορίου Θεολόγου

- Τμήματα επιγραφών ενσωματωμένα στην τοικοδομία του Επταπυργίου.
- Parts of inscriptions built into the wall of the Heptapyrgion fortress.

2009

ΜΗΝΑΣ 01 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 05 | MONTH 01 • WEEK 05

Ιανουάριος
January

26

Monday | Δευτέρα

27

Tuesday | Τρίτη

28

Wednesday | Τετάρτη

29

Thursday | Πέμπτη

30

Friday | Παρασκευή

31

Saturday | Σάββατο

01

Sunday | Κυριακή

Φεβρουάριος
February

- Νόμισμα (μιλιαρήσιο) Ιωάννη Α΄ Τσιμισκή (969-976), που χρησιμοποιήθηκε ως κόσμημα.
- Coin (*miliaresio*) of John I Tsimiskēs (969-976), used as jewellery.

2009

ΜΗΝΑΣ 02 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 06 | MONTH 02 • WEEK 06

Φεβρουάριος
February

02

Monday | Δευτέρα

Υπαπαντή του Χριστού

03

Tuesday | Τρίτη

04

Wednesday | Τετάρτη

05

Thursday | Πέμπτη

06

Friday | Παρασκευή

07

Saturday | Σάββατο

08

Sunday | Κυριακή

- Μαρμάρια μέλη εντοιχισμένα στο Επταπύργιο.
- Marble architectural members incorporated into the wall of the Heptapyrgion fortress.

2009

ΜΗΝΑΣ 02 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 07 | MONTH 02 • WEEK 07

Φεβρουάριος
February

09

Monday | Δευτέρα

10

Tuesday | Τρίτη

11

Wednesday | Τετάρτη

12

Thursday | Πέμπτη

13

Friday | Παρασκευή

14

Saturday | Σάββατο

15

Sunday | Κυριακή

- Αμφορείς που χρησιμοποιήθηκαν για την ταφή βρεφών, 4ος αι.
- Amphorae used for the burial of infants, 4th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 02 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 08 | MONTH 02 • WEEK 08

Φεβρουάριος
February

16

Monday | Δευτέρα

17

Tuesday | Τρίτη

18

Wednesday | Τετάρτη

19

Thursday | Πέμπτη

20

Friday | Παρασκευή

21

Saturday | Σάββατο

22

Sunday | Κυριακή

- Χρυσό νόμισμα Φραγκίσκου Αυστρίας του 1800, που πιθανόν χρησιμοποιήθηκε ως στόλισμα ρούχου.
- Gold coin of Franz of Austria, 1800, probably used to embellish a garment.

2009

ΜΗΝΑΣ 02 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 09 | MONTH 02 • WEEK 09

Φεβρουάριος
February

23

Monday | Δευτέρα

24

Tuesday | Τρίτη

25

Wednesday | Τετάρτη

26

Thursday | Πέμπτη

27

Friday | Παρασκευή

28

Saturday | Σάββατο

01

Sunday | Κυριακή

Μάρτιος

March

Ευδοκίας οσίας

- Πορτρέτο της εποχής των Αντωνίνων (138-192), που βρέθηκε εντοιχισμένο σε τάφο του 3ου αι.
- Portrait from the era of the Antonines (138-192), found built into the wall of a 3rd-c. tomb.

2009

ΜΗΝΑΣ 03 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 10 | MONTH 03 • WEEK 10

Μάρτιος
March

02

Καθαρά Δευτέρα

Monday | Δευτέρα

03

Tuesday | Τρίτη

04

Wednesday | Τετάρτη

05

Thursday | Πέμπτη

06

Α΄ Χαιρετισμοί

Friday | Παρασκευή

07

Saturday | Σάββατο

08

Της Ορθοδοξίας

Sunday | Κυριακή

- Αμφορείς από την Αγία Σοφία Θεσσαλονίκης, που χρησιμοποιήθηκαν ως υλικό γεμίματος κάτω από τα δάπεδα των υπερώνων.
- Amphorae from Agia Sophia, Thessaloniki, used as filling material beneath the floor of the galleries.

2009

ΜΗΝΑΣ 03 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 11 | MONTH 03 • WEEK 11

Μάρτιος March

09

Monday | Δευτέρα

10

Tuesday | Τρίτη

11

Wednesday | Τετάρτη

12

Thursday | Πέμπτη

13

Friday | Παρασκευή

14

Saturday | Σάββατο

15

Sunday | Κυριακή

Β' Χαριτισμοί

- Επιτύμβια πλάκα του Σεκούνδου, 4ος-5ος αι., που μετατράπηκε σε δάπεδο τάφου τον 6ο αι.
- Gravestone of Secundus, 4th-5th c., converted into the floor of a tomb in the 6th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 03 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 12 | MONTH 03 • WEEK 12

Μάρτιος March

16

Monday | Δευτέρα

17

Tuesday | Τρίτη

18

Wednesday | Τετάρτη

19

Thursday | Πέμπτη

20

Friday | Παρασκευή

21

Saturday | Σάββατο

22

Sunday | Κυριακή

Γ' Χαιρετισμοί

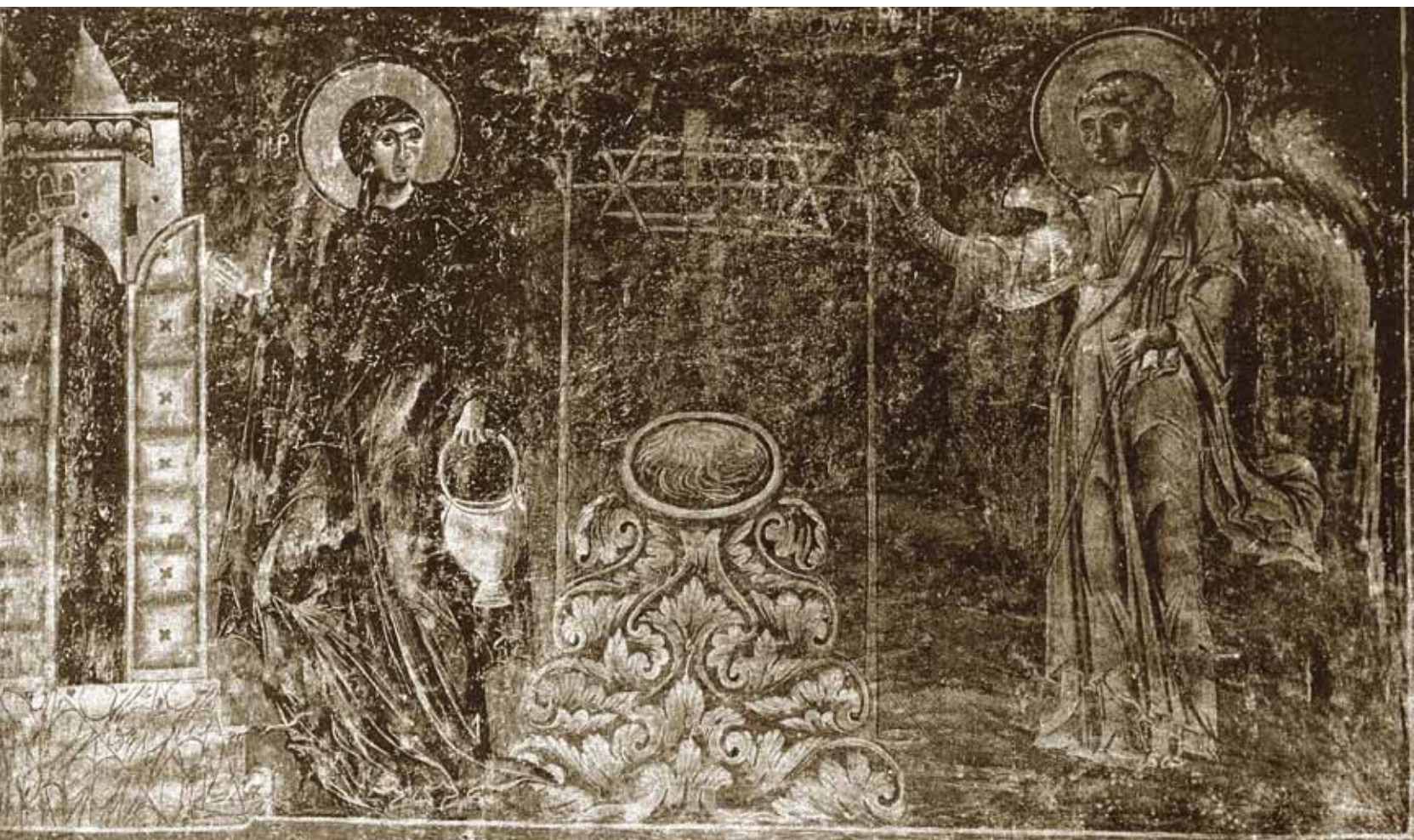
- Επιγραφή του 1284 που αναφέρεται σε ανακαίνιση ναού της Θεσσαλονίκης, η οποία μετατράπηκε σε κατώφλι.
- Inscription from 1284 referring to the renovation of a church in Thessaloniki, later converted into a doorstep.

2009

ΜΗΝΑΣ 03 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 13 | MONTH 03 • WEEK 13

Μάρτιος
March

23

Monday | Δευτέρα

24

Tuesday | Τρίτη

25

Wednesday | Τετάρτη

Ευαγγελισμός της Θεοτόκου

26

Thursday | Πέμπτη

27

Friday | Παρασκευή

Δ' Χαιρετισμοί

28

Saturday | Σάββατο

29

Sunday | Κυριακή

- Ο Ευαγγελισμός στο φρέαρ, τοιχογραφία από τους Αγίους Αναργύρους Καστορίας, 12ος αι. Το περιστόμιο του πηγαδιού είναι ένα ανεστραμμένο παλαιοχριστιανικό κιονόκρανο.
- Fresco of the Annunciation at the well, church of Agioi Anargyroi, Kastoria, 12th c. The well-curb is an inverted Early Christian capital.

2009

ΜΗΝΑΣ 03 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 14 | MONTH 03 • WEEK 14

Μάρτιος
March

30

Monday | Δευτέρα

31

Tuesday | Τρίτη

01

Wednesday | Τετάρτη

02

Thursday | Πέμπτη

03

Friday | Παρασκευή

04

Saturday | Σάββατο

05

Sunday | Κυριακή

Απρίλιος
April

Ακαθίσιος Ύμνος

- Μαρμάρινη σαρκοφάγος, πιθανώς του Θεσσαλονικιού αρχιεπισκόπου Αχρίδας Θεόδωρου Κεραμέα, 13ος αι., που χρησιμοποιήθηκε ως γούρνα κρήνης στα μεταβυζαντινά χρόνια.
- Marble sarcophagus, probably of the Thessalonian Archbishop of Achrida, Theodore Kerameas, 13th c., used as a basin for a public fountain in post-Byzantine times.

2009

ΜΗΝΑΣ 04 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 15 | MONTH 04 • WEEK 15

Απρίλιος
April

06

Monday | Δευτέρα

07

Tuesday | Τρίτη

08

Wednesday | Τετάρτη

09

Thursday | Πέμπτη

10

Friday | Παρασκευή

11

Saturday | Σάββατο

12

Sunday | Κυριακή

Του Λαζάρου

Των Βαΐων

- Πλάκα ψευδοσαρκοφάγου, 11ος-12ος αι., που χρησιμοποιήθηκε ως καλυπτρία πλάκα στον τάφο του ραβίνου Ιτσακ Σαρούκ το 1615.
- Slab from a pseudo-sarcophagus, 11th-12th c., used as the lid of the tomb of the rabbi Itzhak Sarouk in 1615.

2009

ΜΗΝΑΣ 04 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 16 | MONTH 04 • WEEK 16

Απρίλιος
April

13

Monday | Δευτέρα

Μεγάλη Δευτέρα

14

Tuesday | Τρίτη

Μεγάλη Τρίτη

15

Wednesday | Τετάρτη

Μεγάλη Τετάρτη

16

Thursday | Πέμπτη

Μεγάλη Πέμπτη

17

Friday | Παρασκευή

Μεγάλη Παρασκευή

18

Saturday | Σάββατο

Μεγάλο Σάββατο

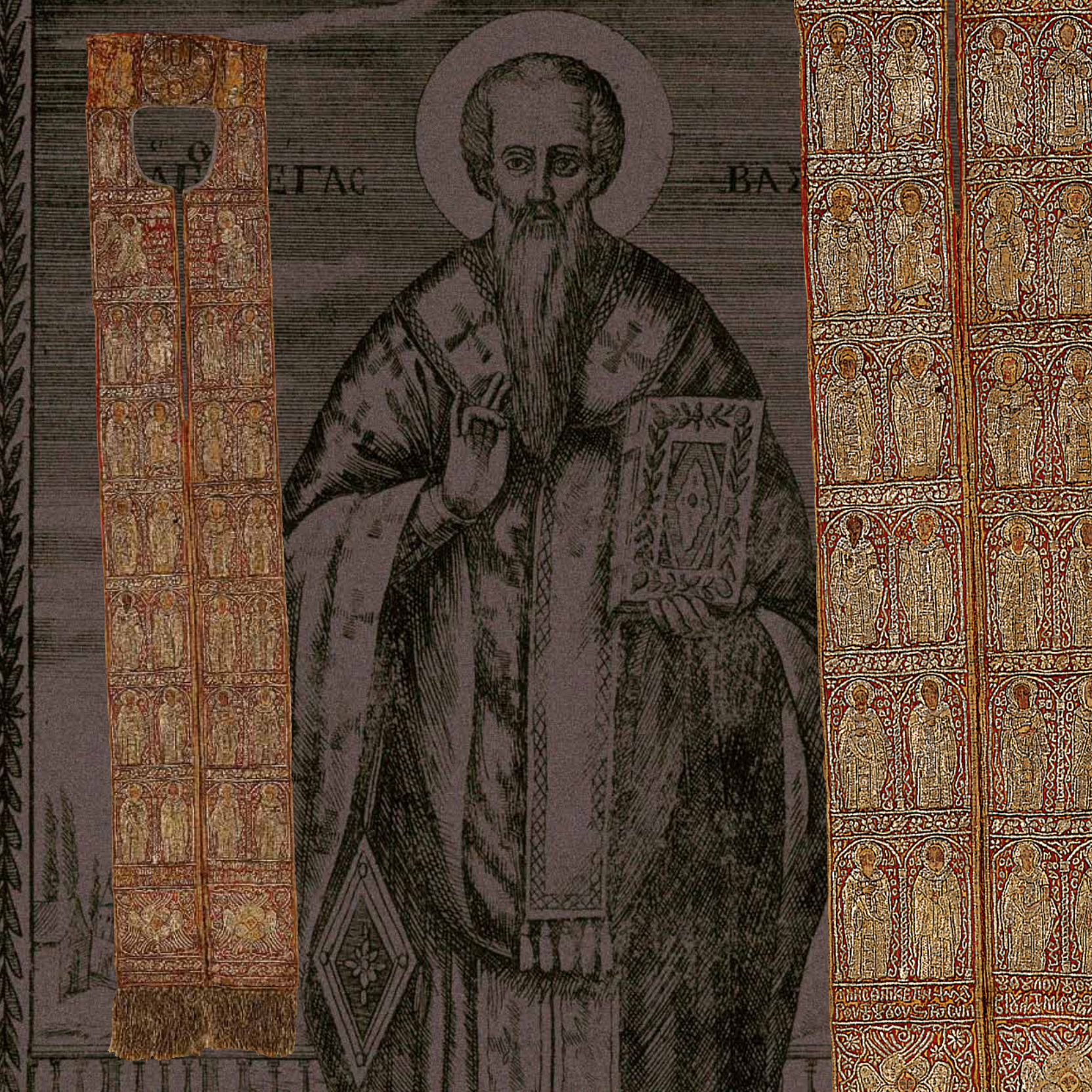
19

Sunday | Κυριακή

Το Άγιον Πάσχα

- Αμφιπρόσωπη εικόνα με την Παναγία Γλυκοφιλούσα (14ος αι.) και τη Σταύρωση (18ος αι.).
- Double-sided icon of the Virgin Glykophiloussa (14th c.) and the Crucifixion (18th c.).

2009

ΜΗΝΑΣ 04 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 17 | MONTH 04 • WEEK 17

Απρίλιος
April

20

Monday | Δευτέρα

21

Tuesday | Τρίτη

22

Wednesday | Τετάρτη

23

Γεωργίου Τροπαιοφόρου

Thursday | Πέμπτη

24

Ζωοδόχου Πηγής

Friday | Παρασκευή

25

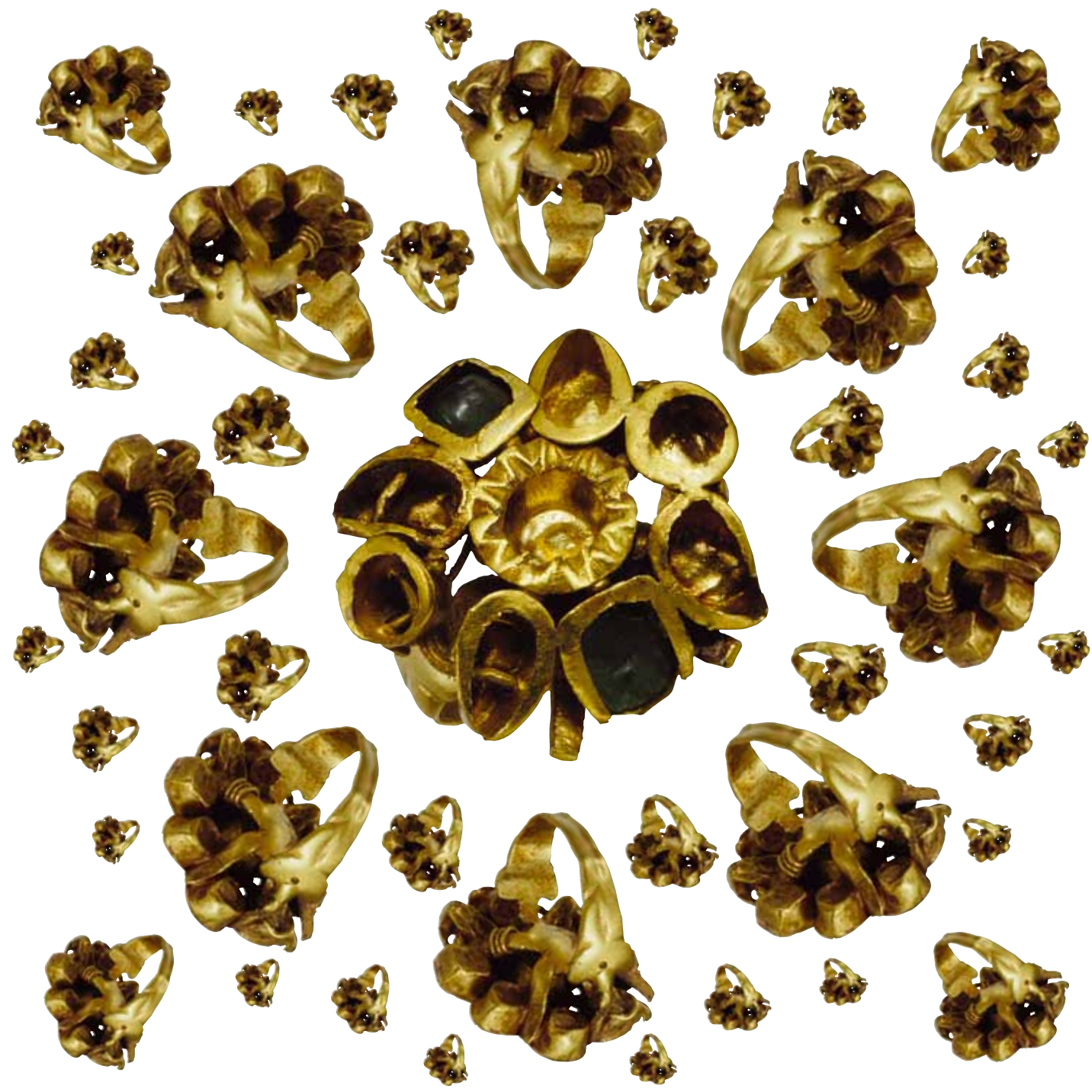
Saturday | Σάββατο

26

Του Θωμά

Sunday | Κυριακή

- Χρυσομέταξο επιτραχήλιο, 1569, που επισκευάστηκε στο πίσω μέρος του λαιμού.
- Gold brocade epitrachelion, 1569, repaired inside the neck.

2009

ΜΗΝΑΣ 04 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 18 | MONTH 04 • WEEK 18

Απρίλιος
April

27

Monday | Δευτέρα

28

Tuesday | Τρίτη

29

Wednesday | Τετάρτη

30

Thursday | Πέμπτη

Μάιος
May

Εργατική Πρωτομαγιά

01

Friday | Παρασκευή

02

Saturday | Σάββατο

03

Sunday | Κυριακή

Μυροφόρων

- Χρυσό δαχτυλίδι με ημιπολύτιμους λίθους, 3ος-4ος αι., που φέρει ίχνη επισκευής στο πίσω μέρος.
- Gold ring with semiprecious stones, 3rd-4th c., with signs of repair work on the inside.

2009

ΜΗΝΑΣ 05 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 19 | MONTH 05 • WEEK 19

Μάιος
May

04

Monday | Δευτέρα

05

Ειρήνης μεγαλομάρτυρος

Tuesday | Τρίτη

06

Wednesday | Τετάρτη

07

Thursday | Πέμπτη

08

Ιωάννου του Θεολόγου

Friday | Παρασκευή

09

Saturday | Σάββατο

10

Παραλύτου

Sunday | Κυριακή

- Επίθημα κιονοκράνου, 6ος αι., που λαξεύτηκε και έγινε περιστόμιο πηγαδιού.
- Dossieret, 6th c., carved into a well-curb.

2009

ΜΗΝΑΣ 05 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 20 | MONTH 05 • WEEK 20

Μάιος
May

11

Monday | Δευτέρα

Κυρίλλου και Μεθοδίου

12

Tuesday | Τρίτη

13

Wednesday | Τετάρτη

Μεσοπεντηκοστής

14

Thursday | Πέμπτη

15

Friday | Παρασκευή

16

Saturday | Σάββατο

17

Sunday | Κυριακή

Σαμαρείτιδος

- Ανακυκλωμένα γυαλιά, κατάλοιπα εργαστηρίου, 9ος αι.
- Pieces of recycled glass, remnants from a workshop, 9th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 05 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 21 | MONTH 05 • WEEK 21

Μάιος May

18

Monday | Δευτέρα

19

Tuesday | Τρίτη

20

Wednesday | Τετάρτη

21

Thursday | Πέμπτη

Κωνσταντίνου και Ελένης Ισαποστόλων

22

Friday | Παρασκευή

23

Saturday | Σάββατο

24

Sunday | Κυριακή

Τυφλού

- Το δυτικό τείχος της Θεσσαλονίκης στην οδό Ειρήνης. Στο κάτω τμήμα του έχουν εντοιχιστεί έδρανα από το ρωμαϊκό στάδιο της πόλης.
- The western wall of Thessaloniki at Eirinis St. Seats from the city's Roman stadium are incorporated into the lower section.

2009

ΜΗΝΑΣ 05 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 22 | MONTH 05 • WEEK 22

Μάιος
May

25

Monday | Δευτέρα

26

Tuesday | Τρίτη

27

Wednesday | Τετάρτη

28

Thursday | Πέμπτη

Αναλήψεως

29

Friday | Παρασκευή

30

Saturday | Σάββατο

31

Sunday | Κυριακή

- Χρυσά νομίσματα (sultani), 17ος αι., που χρησιμοποιήθηκαν ως κοσμήματα.
- Gold coins (sultani) from the 17th c., used as jewellery.

2009

ΜΗΝΑΣ 06 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 23 | MONTH 06 • WEEK 23

Ιούνιος
June

01

Monday | Δευτέρα

02

Tuesday | Τρίτη

03

Wednesday | Τετάρτη

04

Thursday | Πέμπτη

05

Friday | Παρασκευή

06

Saturday | Σάββατο

07

Sunday | Κυριακή

Πεντηκοστής

- Μαρμάρινη σαρκοφάγος, 2ος αι., που χρησιμοποιήθηκε εκ νέου στον 3ο αι. για να ταφεί ο Αυρήλιος Σαββάτιος.
- Marble sarcophagus, 2nd c., reused for the burial of Aurelius Sabbatius in the 3rd c.

2009

ΜΗΝΑΣ 06 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 24 | MONTH 06 • WEEK 24

Αγίου Πνεύματος

Ιούνιος
June

08

Monday | Δευτέρα

09

Tuesday | Τρίτη

10

Wednesday | Τετάρτη

11

Thursday | Πέμπτη

12

Friday | Παρασκευή

13

Saturday | Σάββατο

14

Sunday | Κυριακή

- Πιθάρι επισκευασμένο με μολύβδινους συνδέσμους, 10ος-12ος αι.
- Jar repaired with lead, 10th-12th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 06 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 25 | MONTH 06 • WEEK 25

Ιούνιος

June

15

Monday | Δευτέρα

16

Tuesday | Τρίτη

17

Wednesday | Τετάρτη

18

Thursday | Πέμπτη

19

Friday | Παρασκευή

20

Saturday | Σάββατο

21

Sunday | Κυριακή

- Χρυσό ολλανδικό νόμισμα του 1633, που χρησιμοποιήθηκε ως κόσμημα.
- Dutch gold coin from 1633, used as jewellery.

2009

ΜΗΝΑΣ 06 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 26 | MONTH 06 • WEEK 26

Ιούνιος
June

22

Monday | Δευτέρα

23

Tuesday | Τρίτη

24

Wednesday | Τετάρτη

25

Thursday | Πέμπτη

26

Friday | Παρασκευή

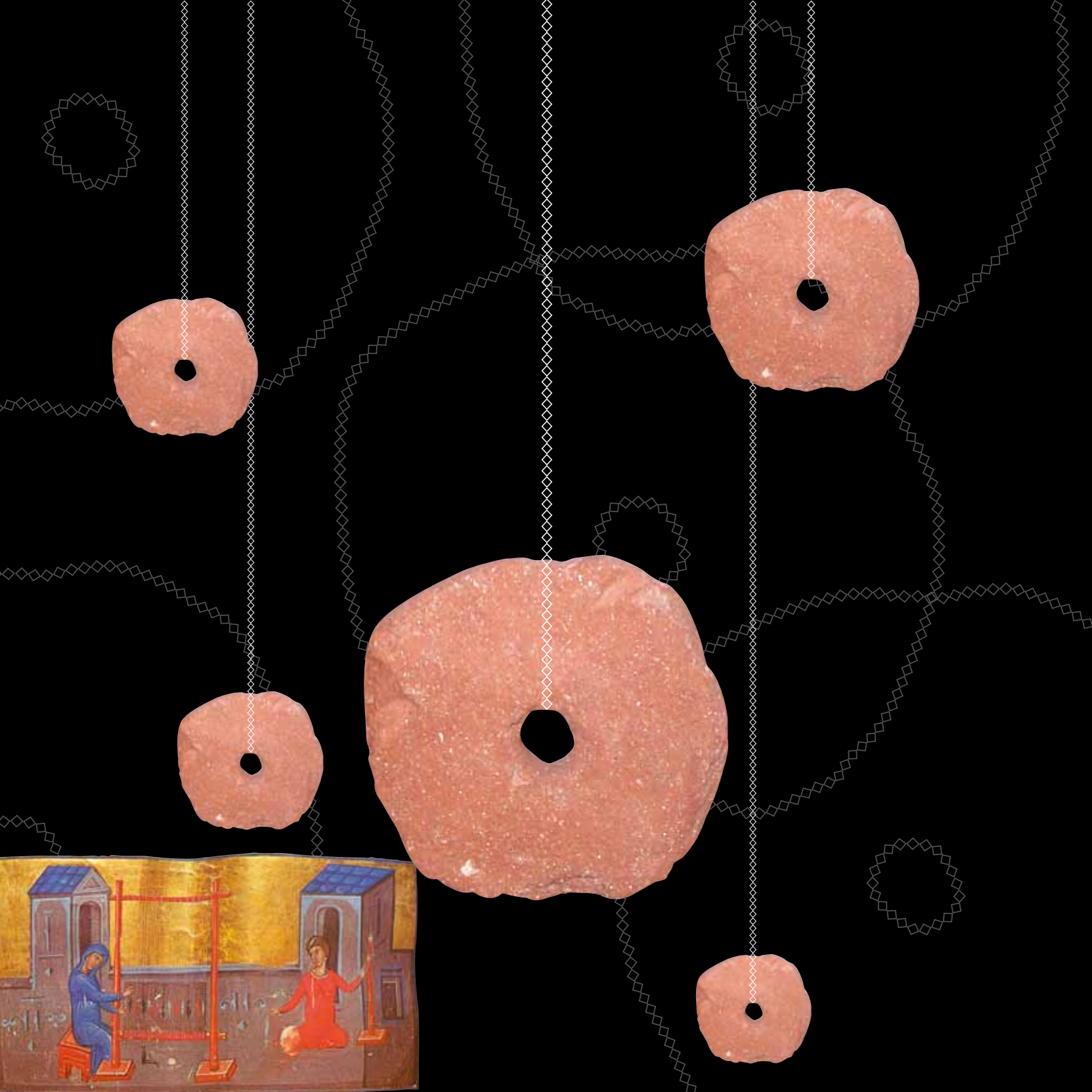
27

Saturday | Σάββατο

28

Sunday | Κυριακή

- Η κεντρική πύλη του Επταπυργίου με εντοιχισμένα διάφορα παλαιότερα γλυπτά.
- Central gate of the Heptapyrgion fortress with various pieces of older reliefs embedded in the masonry.

2009

ΜΗΝΑΣ 06 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 27 | MONTH 06 • WEEK 27

Πέτρου και Παύλου των αποστόλων

Σύναξις των 12 αποστόλων

Ιούλιος
July

Κοσμά και Δαμιανού αναργύρων

Ιούνιος
June

29
Monday | Δευτέρα

30
Tuesday | Τρίτη

01
Wednesday | Τετάρτη

02
Thursday | Πέμπτη

03
Friday | Παρασκευή

04
Saturday | Σάββατο

05
Sunday | Κυριακή

• «Αγνύθες», δηλαδή βαρίδια για κάθετο αργαλειό, κατασκευασμένες από κεραμίδια στέγης, 6ος-7ος αι.
• Loom weights made from roof tiles, 6th-7th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 07 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 28 | MONTH 07 • WEEK 28

Ιούλιος
July

06

Monday | Δευτέρα

07

Κυριακός μεγαλομάρτυρος

Tuesday | Τρίτη

08

Wednesday | Τετάρτη

09

Thursday | Πέμπτη

10

Friday | Παρασκευή

11

Saturday | Σάββατο

12

Sunday | Κυριακή

- Χρυσομέταξο καφτάνι, 18ος αι., που μετασκευάστηκε σε άμφιο (στικάριο).
- 18th-c. gold brocade kaftan converted into a sticharion.

2009

ΜΗΝΑΣ 07 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 29 | MONTH 07 • WEEK 29

Ιούλιος
July

13

Monday | Δευτέρα

14

Tuesday | Τρίτη

15

Wednesday | Τετάρτη

16

Thursday | Πέμπτη

17

Friday | Παρασκευή

18

Saturday | Σάββατο

19

Sunday | Κυριακή

- Κιονόκρανο, 6ος αι., που μετατράπηκε σε λεκάνη.
- 6th-c. capital converted into a basin.

2009

ΜΗΝΑΣ 07 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 30 | MONTH 07 • WEEK 30

Ιούλιος
July

20

Monday | Δευτέρα

Ηλιού του προφήτου

21

Tuesday | Τρίτη

22

Wednesday | Τετάρτη

Μαρίας της Μαγδαληνής

23

Thursday | Πέμπτη

24

Friday | Παρασκευή

25

Saturday | Σάββατο

26

Sunday | Κυριακή

- Παλαιοχριστιανικό θωράκιο εντοιχισμένο στην κεντρική πύλη του Επταπυργίου.
- Early Christian panel built into the wall of the central gate of the Heptapyrgion fortress.

2009

ΜΗΝΑΣ 07 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 31 | MONTH 07 • WEEK 31

Παντελήμονος μεγαλομάρτυρος

Ιούλιος
July

27

Monday | Δευτέρα

28

Tuesday | Τρίτη

29

Wednesday | Τετάρτη

30

Thursday | Πέμπτη

31

Friday | Παρασκευή

01

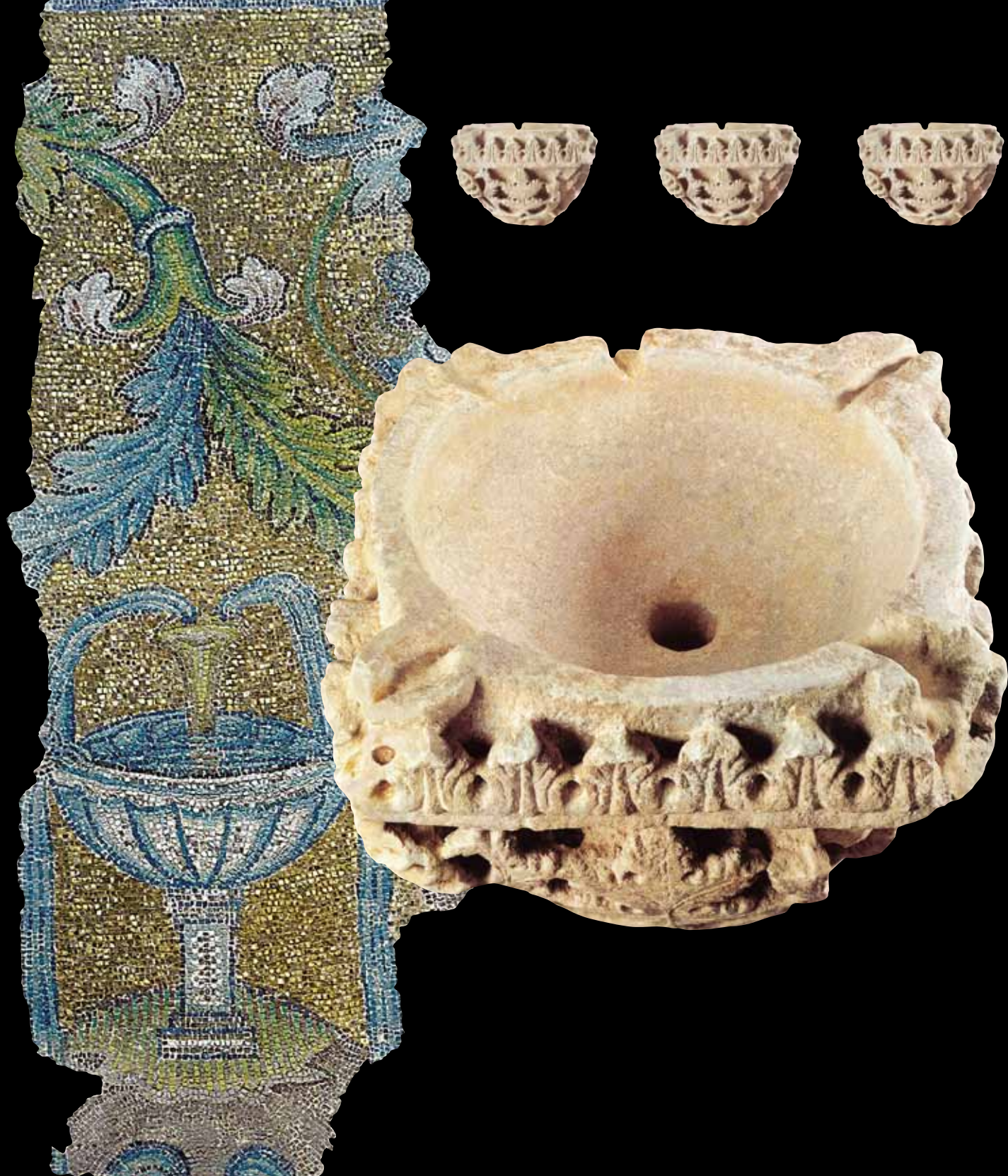
Saturday | Σάββατο

02

Sunday | Κυριακή

Αύγουστος
August

- Θωράκιο, 10ος-11ος αι., που εντοιχίστηκε σε κρήνη στα νεότερα χρόνια.
- 10th-11th-c. panel later incorporated into a drinking fountain.

2009

ΜΗΝΑΣ 08 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 32 | MONTH 08 • WEEK 32

Αύγουστος
August

03

Monday | Δευτέρα

04

Tuesday | Τρίτη

05

Wednesday | Τετάρτη

06

Thursday | Πέμπτη

Μεταμόρφωση του Σωτήρος

07

Friday | Παρασκευή

08

Saturday | Σάββατο

09

Sunday | Κυριακή

- Κιονόκρανο, 6ος-7ος αι., που μετατράπηκε σε αναβρυτήριο (συντριβάνι).
- 6th-7th-c. capital made into a fountain.

2009

ΜΗΝΑΣ 08 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 33 | MONTH 08 • WEEK 33

Αύγουστος
August

10

Monday | Δευτέρα

11

Tuesday | Τρίτη

12

Wednesday | Τετάρτη

13

Thursday | Πέμπτη

14

Friday | Παρασκευή

15

Saturday | Σάββατο

16

Sunday | Κυριακή

Κοίμησις της Θεοτόκου

- Εικόνα Παναγίας, 1200, που ήταν τοποθετημένη στο κέντρο μεταβυζαντινής εικόνας της αγίας Παρασκευής.
- Icon of the Virgin Mary, 1200, later made into the centerpiece of a post-Byzantine icon of St Paraskevi.

2009

ΜΗΝΑΣ 08 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 34 | MONTH 08 • WEEK 34

Αύγουστος
August

17

Monday | Δευτέρα

18

Tuesday | Τρίτη

19

Wednesday | Τετάρτη

20

Thursday | Πέμπτη

21

Friday | Παρασκευή

22

Saturday | Σάββατο

23

Sunday | Κυριακή

- Χρυσό ενετικό τσεκίни Pasquale Cocogna (1585-1595), που έγινε κόσμημα.
- Gold Venetian coin of Pasquale Cocogna (1585-1595), made into a piece of jewellery.

2009

ΜΗΝΑΣ 08 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 35 | MONTH 08 • WEEK 35

Αύγουστος
August

24

Monday | Δευτέρα

25

Tuesday | Τρίτη

26

Wednesday | Τετάρτη

27

Thursday | Πέμπτη

28

Friday | Παρασκευή

29

Saturday | Σάββατο

30

Sunday | Κυριακή

Αποτομή κεφαλής Ιωάννου Προδρόμου

Αλεξάνδρου

- Μαρμάρινα μέλη ενσωματωμένα στην τοικοδομία του Επταπυργίου.
- Marble architectural members incorporated into the masonry of the Heptapyrgion fortress.

2009

ΜΗΝΑΣ 08 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 36 | MONTH 08 • WEEK 36

Αύγουστος
August

31

Monday | Δευτέρα

Σεπτέμβριος
September

Αρχή της Ινδίκτου

01

Tuesday | Τρίτη

02

Wednesday | Τετάρτη

03

Thursday | Πέμπτη

04

Friday | Παρασκευή

05

Saturday | Σάββατο

06

Sunday | Κυριακή

- Χρυσό ενετικό τσεκίνι του Domenico Contarini (1659-1675), που χρησιμοποιήθηκε ως κόσμημα.
- Gold Venetian coin of Domenico Contarini (1659-1675), used as jewellery.

2009

ΜΗΝΑΣ 09 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 37 | MONTH 09 • WEEK 37

Σεπτέμβριος
September

07

Monday | Δευτέρα

08

Tuesday | Τρίτη

Γενέσιον Υπεραγίας Θεοτόκου

09

Wednesday | Τετάρτη

10

Thursday | Πέμπτη

11

Friday | Παρασκευή

12

Saturday | Σάββατο

13

Sunday | Κυριακή

- Θωράκιο, πιθανώς από άμβωνα, που μετατράπηκε σε λινό (πατητήρι).
- Panel, probably from an ambo, modified so that it could be used for treading grapes.

2009

ΜΗΝΑΣ 09 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 38 | MONTH 09 • WEEK 38

Σεπτέμβριος
September

14

Monday | Δευτέρα

Υψωση Τιμίου Σταυρού

15

Tuesday | Τρίτη

16

Wednesday | Τετάρτη

Ευφημίας μεγαλομάρτυρος

17

Thursday | Πέμπτη

Σοφίας, Πιστεως, Αγάπης, Ελπίδος

18

Friday | Παρασκευή

19

Saturday | Σάββατο

20

Sunday | Κυριακή

- Κιονόκρανα 5ος-6ος αι., που χρησιμοποιήθηκαν στην Αγία Σοφία Θεσσαλονίκης στον 7ο αι.
- Capitals, 5th and 6th c., used in the building of the church of Agia Sophia, Thessaloniki, in the 7th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 09 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 39 | MONTH 09 • WEEK 39

Σεπτέμβριος
September

21

Monday | Δευτέρα

22

Tuesday | Τρίτη

23

Wednesday | Τετάρτη

24

Thursday | Πέμπτη

25

Friday | Παρασκευή

26

Saturday | Σάββατο

27

Sunday | Κυριακή

- Ρωμαϊκό ανάγλυφο και βάσεις κίωνων εντοιχισμένες στην κεντρική πύλη του Επταπυργίου.
- A Roman relief and bases of columns incorporated into the central gate of the Heptapyrgion fortress.

2009

ΜΗΝΑΣ 09 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 40 | MONTH 09 • WEEK 40

Σεπτέμβριος
September

28

Monday | Δευτέρα

29

Tuesday | Τρίτη

30

Wednesday | Τετάρτη

Οκτώβριος
October

01

Thursday | Πέμπτη

02

Friday | Παρασκευή

03

Saturday | Σάββατο

04

Sunday | Κυριακή

- Κιβωτιόσχημος τάφος υστερορωμαϊκών χρόνων, του οποίου μέρος της κάλυψης αποτελούσαν κίονες κομμένοι κατά μήκος και επιτύμβια στήλη της ίδιας εποχής.
- Late Roman cist-grave, whose cover included sections of columns cut lengthwise and a grave stele from the same period.

2009

ΜΗΝΑΣ 10 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 41 | MONTH 10 • WEEK 41

Οκτώβριος
October

05

Monday | Δευτέρα

06

Tuesday | Τρίτη

07

Wednesday | Τετάρτη

08

Thursday | Πέμπτη

09

Friday | Παρασκευή

10

Saturday | Σάββατο

11

Sunday | Κυριακή

- Περγαμινό χειρόγραφο, τέλος 13ου-αρχές 14ου αι., για την «ανακαίνιση» του οποίου χρησιμοποιήθηκαν σπαράγματα από παλαιότερο χειρόγραφο.
- Parchment manuscript, late 13th-early 14th c., with missing pieces replaced with fragments of an older manuscript.

2009

ΜΗΝΑΣ 10 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 42 | MONTH 10 • WEEK 42

Οκτώβριος
October

12

Monday | Δευτέρα

13

Tuesday | Τρίτη

14

Wednesday | Τετάρτη

15

Thursday | Πέμπτη

16

Friday | Παρασκευή

17

Saturday | Σάββατο

18

Sunday | Κυριακή

Λουκά του Ευαγγελιστή

- Αναπαράσταση κεραμοσκεπή τάφου από κεραμίδες στέγης.
- Reconstruction of a tile-covered grave made from roof tiles.

2009

ΜΗΝΑΣ 10 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 43 | MONTH 10 • WEEK 43

Οκτώβριος
October

19

Monday | Δευτέρα

20

Tuesday | Τρίτη

21

Wednesday | Τετάρτη

22

Thursday | Πέμπτη

23

Friday | Παρασκευή

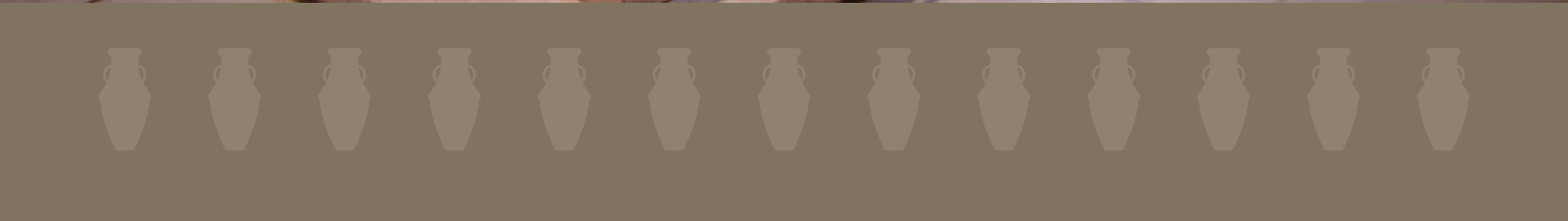
24

Saturday | Σάββατο

25

Sunday | Κυριακή

- Επίθημα κιονοκράνου παλαιοχριστιανικών χρόνων, που μετατράπηκε σε λεκάνη.
- Early Christian dossier converted into a basin.

2009

ΜΗΝΑΣ 10 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 44 | MONTH 10 • WEEK 44

Οκτώβριος
October

26

Monday | Δευτέρα

Δημητρίου μεγαλομάρτυρος του μυροβλήτου

27

Tuesday | Τρίτη

Νέστορος μάρτυρος

28

Wednesday | Τετάρτη

Εθνική εορτή

29

Thursday | Πέμπτη

30

Friday | Παρασκευή

31

Saturday | Σάββατο

Νοέμβριος
November

Κοσμά και Δαμιανού των αναργύρων

01

Sunday | Κυριακή

- Πήλινοι αμφορείς, 3ος-6ος αι. Κατάλληλα για αποθήκευση και μεταφορά, τέτοια αγγεία είχαν μακροχρόνια χρήση λόγω της αντοχής του ψημένου πηλού.
- Terracotta amphorae, 3rd-6th c., used for the storage and transportation of goods; these vessels were hard-wearing and lasted for centuries.

2009

ΜΗΝΑΣ 11 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 45 | MONTH 11 • WEEK 45

Νοέμβριος
November

02

Monday | Δευτέρα

03

Tuesday | Τρίτη

04

Wednesday | Τετάρτη

05

Thursday | Πέμπτη

06

Friday | Παρασκευή

07

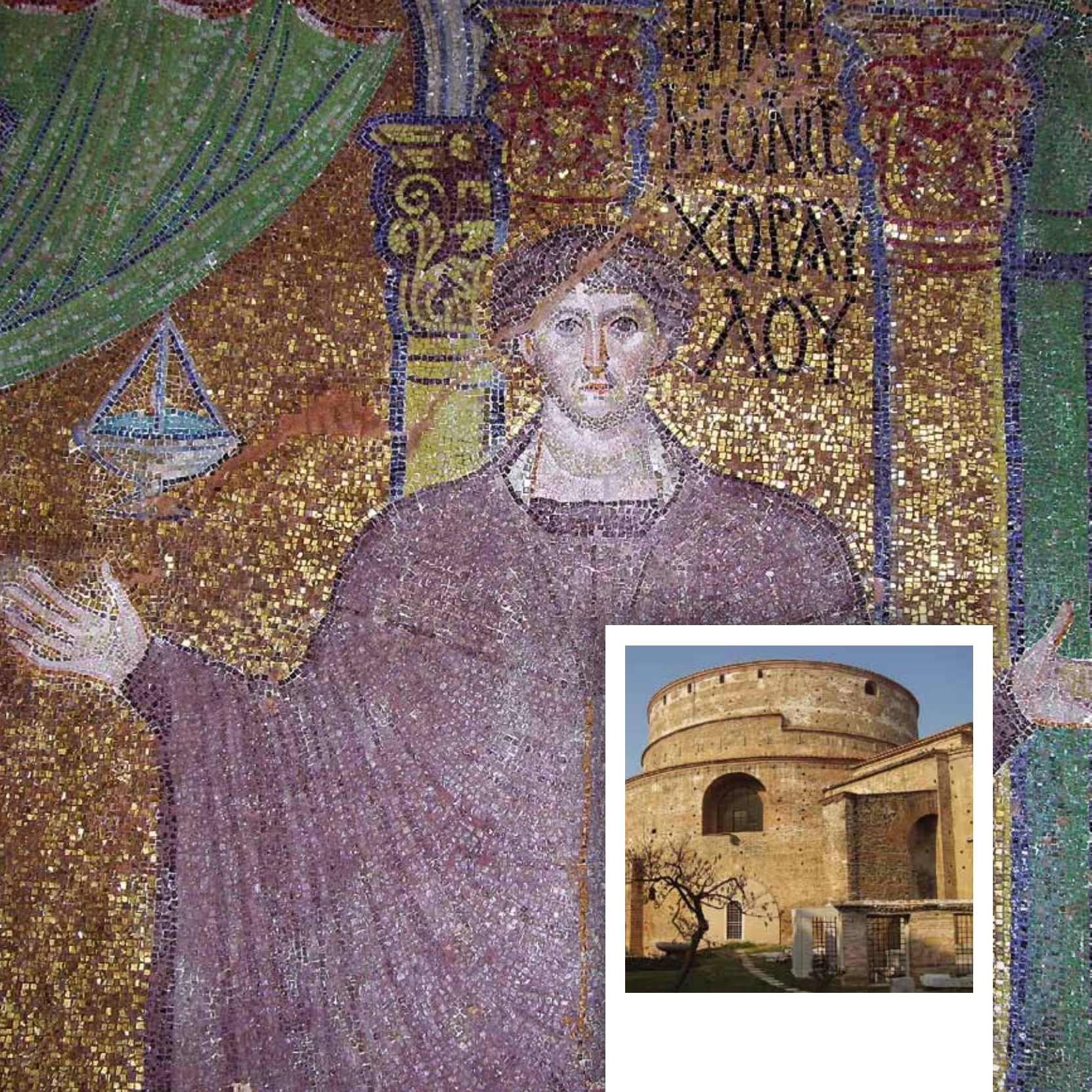
Saturday | Σάββατο

08

Sunday | Κυριακή

Σύναξη Τσαρσών Μιχαήλ και Γαβριήλ

- Επιγραφή 9ου-10ου αι., που αναφέρεται σε ναό του Αγίου Παύλου του ομολογητή, λαξευμένη στο σώμα παλαιότερων κίωνων.
- 9th-10th-c. inscription referring to a church of St Paul the Confessor, carved on the body of older columns.

2009

ΜΗΝΑΣ 11 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 46 | MONTH 11 • WEEK 46

Νοέμβριος
November

09

Monday | Δευτέρα

10

Tuesday | Τρίτη

11

Wednesday | Τετάρτη

12

Thursday | Πέμπτη

13

Friday | Παρασκευή

14

Saturday | Σάββατο

15

Sunday | Κυριακή

Φιλίππου αποστόλου

- Η Ροτόντα, κτίσμα των αρχών του 4ου αι., πιθανώς ναός αφιερωμένος στο Δία ή στους Καβείρους, μετατράπηκε τον 5ο αι. σε χριστιανικό ναό.
- The Rotunda, built at the beginning of the 4th c., probably as a temple to Zeus or the Kabeiroi, was converted into a Christian church in the 5th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 11 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 47 | MONTH 11 • WEEK 47

Νοέμβριος
November

16

Monday | Δευτέρα

Ματθαίου του ευαγγελιστή

17

Tuesday | Τρίτη

18

Wednesday | Τετάρτη

19

Thursday | Πέμπτη

20

Friday | Παρασκευή

21

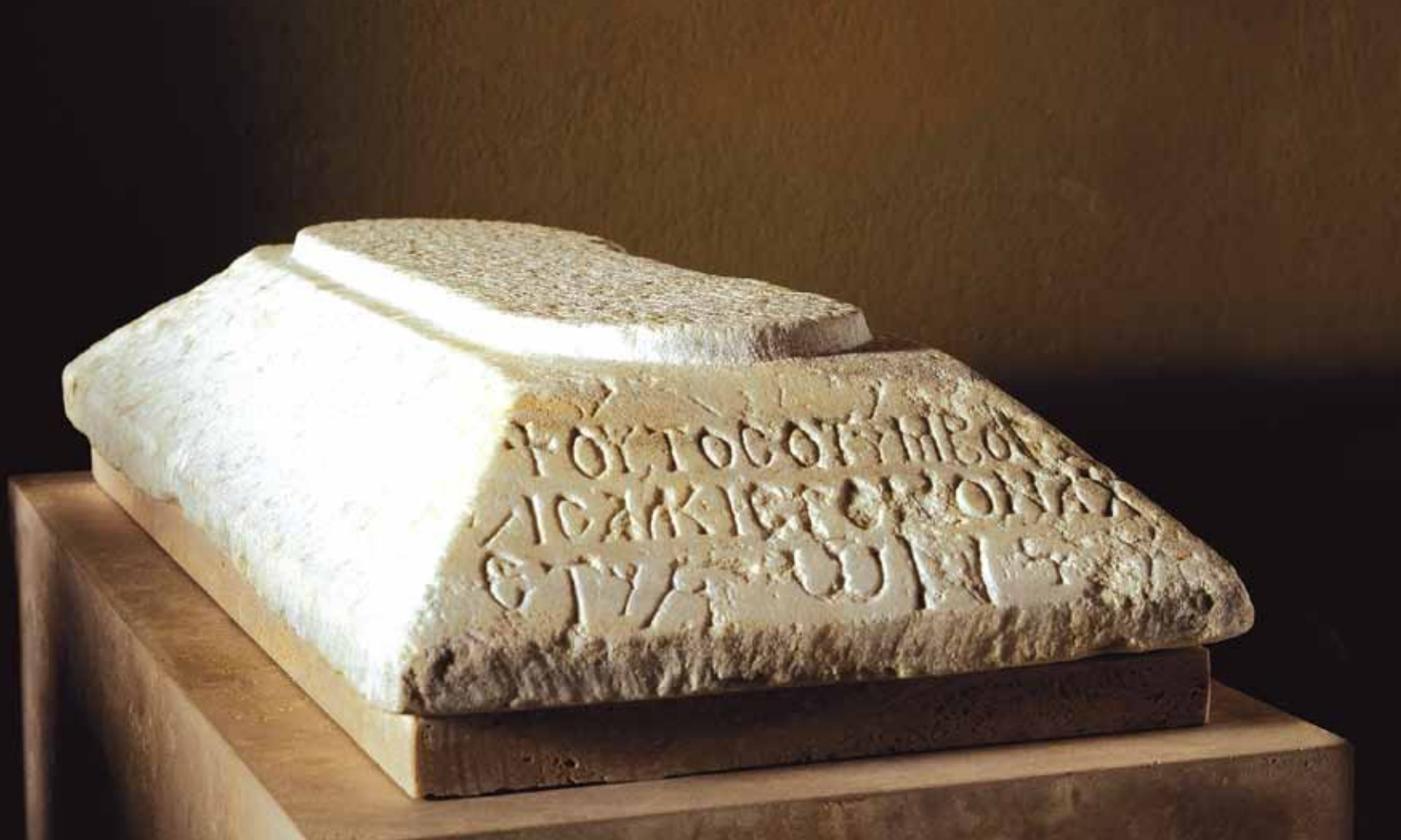
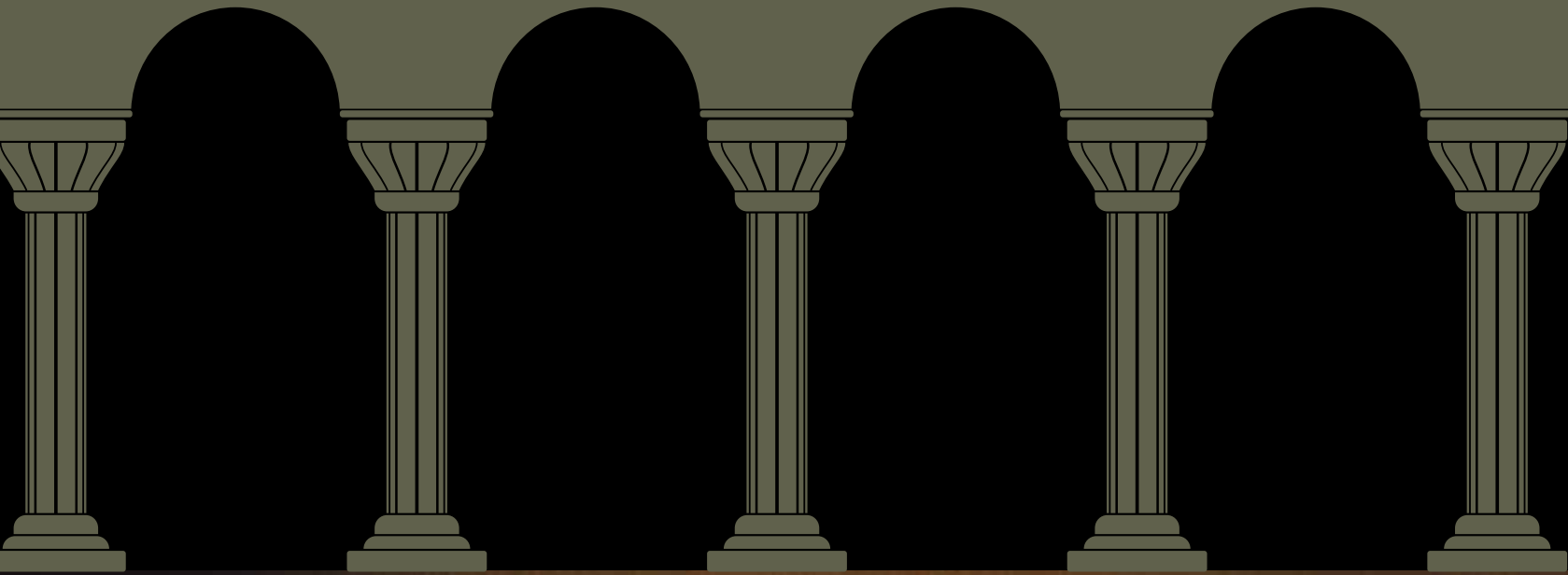
Saturday | Σάββατο

Τα εισόδια της Θεοτόκου

22

Sunday | Κυριακή

- Χειρόγραφο του 1742 με τη λειτουργία του αγίου Ιωάννη του Χρυσόστομου, οι πινακίδες του οποίου αποτελούνται από σπαράγματα χειρογράφων.
- Manuscript of the liturgy of St. John Chrysostom, 1742; the covers are made from manuscript fragments.

2009

ΜΗΝΑΣ 11 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 48 | MONTH 11 • WEEK 48

Νοέμβριος
November

23

Monday | Δευτέρα

24

Tuesday | Τρίτη

25

Αικατερίνης μεγαλομάρτυρος

Wednesday | Τετάρτη

26

Thursday | Πέμπτη

27

Friday | Παρασκευή

28

Saturday | Σάββατο

29

Sunday | Κυριακή

- Παλαιοχριστιανικό κιονόκρανο αμφικίονα παραθύρου, που μετατράπηκε στα 1348 σε επιτύμβια πλάκα του ιερομόναχου Ισαάκ.
- Early Christian mullion-capital made into the gravestone of a monk, Isaac, in 1348.

2009

ΜΗΝΑΣ 11 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 49 | MONTH 11 • WEEK 49

Νοέμβριος
November

30

Monday | Δευτέρα

Ανδρέου του Πρωτοκλήτου

01

Tuesday | Τρίτη

Δεκέμβριος
December

02

Wednesday | Τετάρτη

03

Thursday | Πέμπτη

04

Friday | Παρασκευή

Βαρβάρας μεγαλομάρτυρος

05

Saturday | Σάββατο

Σάββα του ηγιασμένου

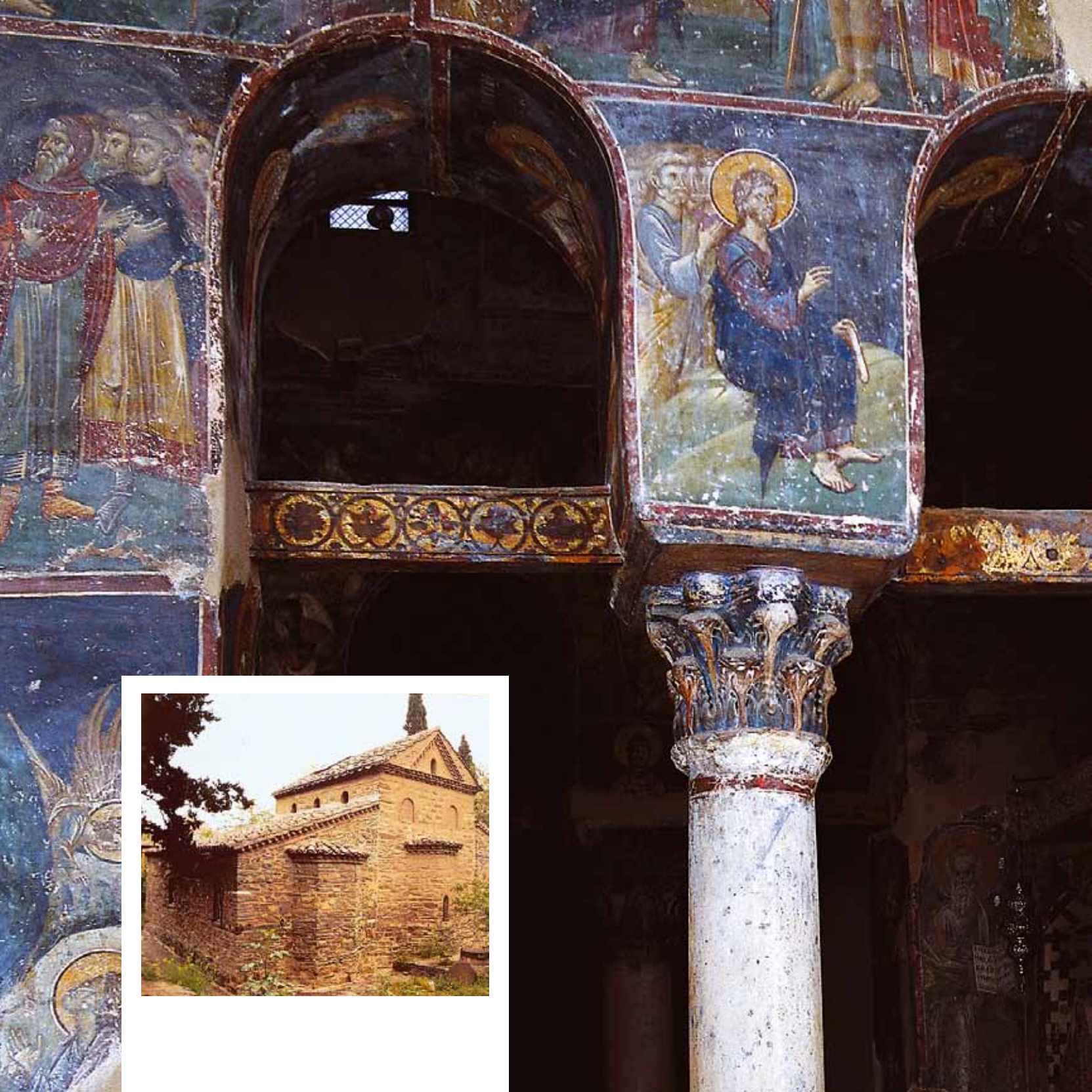
06

Sunday | Κυριακή

Νικολάου Μύρων του θαυματουργού

- Αμφιπρόσωπη εικόνα με την αγία Βαρβάρα (14ος αι.) και την Παναγία Οδηγήτρια (15ος αι.).
- Double-sided icon of St Barbara (14th c.) and the Virgin Hodegetria (15th c.)

2009

ΜΗΝΑΣ 12 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 50 | MONTH 12 • WEEK 50

Δεκέμβριος
December

07

Monday | Δευτέρα

08

Tuesday | Τρίτη

09

Wednesday | Τετάρτη

Σύλληψις αγίας Άννης

10

Thursday | Πέμπτη

11

Friday | Παρασκευή

12

Saturday | Σάββατο

Σπυριδανός Τριμυθούνας του θαυματουργού

13

Sunday | Κυριακή

- Παλαιοχριστιανικό κιονόκρानο που χρησιμοποιήθηκε στον Άγιο Νικόλαο Ορφανό (14ος αι.).
- Early Christian capital used in the building of the church of St. Nicholas Orphanos (14th c.).

2009

ΜΗΝΑΣ 12 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 51 | MONTH 12 • WEEK 51

Δεκέμβριος
December

14

Monday | Δευτέρα

15

Tuesday | Τρίτη

16

Wednesday | Τετάρτη

17

Thursday | Πέμπτη

18

Friday | Παρασκευή

19

Saturday | Σάββατο

20

Sunday | Κυριακή

- Ανάγλυφο εντοιχισμένο στα βυζαντινά τείχη, στην περιοχή του Βαρδάρη.
- Relief incorporated into the Byzantine walls in the Vardari area.

2009

ΜΗΝΑΣ 12 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 52 | MONTH 12 • WEEK 52

Δεκέμβριος
December

21

Monday | Δευτέρα

22

Tuesday | Τρίτη

Αναστασίας φαρμακολυτρίας

23

Wednesday | Τετάρτη

24

Thursday | Πέμπτη

25

Friday | Παρασκευή

Γέννηση του Χριστού

26

Saturday | Σάββατο

27

Sunday | Κυριακή

Στεφάνου πρωτομάρτυρος

- Πώματα αμφορέων κατασκευασμένα από σπασμένα αγγεία, 6ος -7ος αι.
- Stoppers for amphorae made from pieces of broken vessels, 6th-7th c.

2009

ΜΗΝΑΣ 12 • ΕΒΔΟΜΑΔΑ 53 | MONTH 12 • WEEK 53

Δεκέμβριος
December

28

Monday | Δευτέρα

29

Tuesday | Τρίτη

30

Wednesday | Τετάρτη

31

Thursday | Πέμπτη

01

Friday | Παρασκευή

02

Saturday | Σάββατο

03

Sunday | Κυριακή

Ιανουάριος 2010
January

Πρωτοχρονιά, Βασιλείου του Μεγάλου

- Δίδυμο θωράκιο, 5ος-6ος αι., από το ναό της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης, που χρησιμοποιήθηκε ως υπόστρωμα τοιχογραφίας.
- Double panel from the church of Hagia Sofia, 5th-6th c., later used as the base for a fresco.

Το λεύκωμα-ημερολόγιο «2009 – Σε δεύτερη χρήση» που εκδόθηκε από το Σωματείο των Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού και τυπώθηκε σε 1000 αντίτυπα το Νοέμβριο του 2008 εντάσσεται στο πλαίσιο των σκοπών του Σωματείου να ενισχύει ηθικά και υλικά το Μουσείο και να βοηθά στη λειτουργία του και στον εμπλουτισμό των συλλογών του.

Διοικητικό Συμβούλιο 2007-2009

Νίκος Νικονάνος, Πρόεδρος
Κάτια Λοβέρδου-Τσιγαρίδα, Αντιπρόεδρος
Ζωζώ Παπαδοπούλου, Αντιπρόεδρος
Γεώργιος Ι. Γεωργιάδης, Γ. Γραμματέας
Μαγδαλινή Μανούδη, Ταμίας
Ελίσα Αλεξανδρίδου, Μέλος
Τούλα Γκουράσα-Γεωργιάδου, Μέλος
Υπατία Διονυσιάδου, Μέλος
Διονυσία Μισίου, Μέλος
Μιχαήλ Ρόκκος, Μέλος
Ευστρατία Τσίρλη, Μέλος

1000 copies of the desk-diary “2009 – Reused” were printed by the Association of Friends of the Museum of Byzantine Culture in November 2008, as part of the Association’s mission to provide moral and practical support to the Museum, to assist in its running, and to help augment its collections.

Executive Committee 2007-2009

Nikos Nikonanos, Chair
Katia Loverdou-Tsigarida, Vice-chair
Zozo Papadopoulou, Vice-chair
Georgios I. Georgiadis, General Secretary
Magdalini Manoudi, Treasurer
Eliza Alexandridou
Toula Gourasa-Georgiadou
Ipatia Dionysiadou
Dionysia Misiou
Michael Rokkos
Efstratia Tsirli

Κείμενα - επιμέλεια ύλης

Ευαγγελία Αγγέλκου

Επιμέλεια έκδοσης

Δημήτρης Ναλπάντης

Φωτογραφίες

Σταμάτης Ζουμπουρτικούδης, Sergio Garbari,

Δημήτρης Ναλπάντης, Μάκης Σκιαδαρέσης, Γιώργος Φαφαλής

Αγγλική μετάφραση

Anna Petteward

Σχεδιασμός

Dolphins communication design

Παραγωγή

Σκορδόπουλος

Devised and written by

Evangelia Angelkou

Edited by

Dimitris Nalpandis

Photography

Stamatis Zoumbourtikoudis, Sergio Garbari, Dimitris Nalpandis,

Makis Skiadaresis, Giorgos Fafalis

English translation

Anna Petteward

Layout

Dolphin communication design

Production/Printed by

Skordopoulos

